

ECCCE ORGGANVM!

24

oktober 2021

Ars organi Sloveniae

Vsebina / Contents

Dejavnosti slovenskih orglarjev
na območju Bjelovarsko-križevske škofije [3]

Djelatnost slovenskih orgljarov
na področju Bjelovarsko-križevačke biskupije [19]

Naslovnica / Cover: Otoničev pregibni pedal v Velikem Trojstvu. (jd)

ECCE ORGANVM!

Obvestila Ars organi Sloveniae
ISSN 2463-9397

24 - oktober 2021

<http://glej.orgle.si/>

Izdaja Društvo Jarina Bohinj
Pripravil in uredil Jurij Dobravec

Besedilo, ilustracije in oblika so avtorske. Uporaba dovoljena samo po predhodnem dovoljenju.

www.arsors.org

Dejavnosti slovenskih orglarjev na območju Bjelovarsko-križevske škofije

Marko Đurakić

Uvod

Škofija Bjelovar-Križevci (Bjelovarsko-križevačka biskupija) je ena najmlajših škofij na Hrvaškem. Ustanovljena je bila 2009 po odcepitvi od Zagrebške nadškofije. Leži na severozahodnem delu Hrvaške in jo sestavlja 7 dekanij s skupaj 58 župnijami. Ob pregledu leta 2012 je bilo ugotovljeno, da tu stoji 61 orgel, ki so bile izdelane od leta 1717 do 1940. Od teh so jih vsaj šest izdelali slovenski mojstri, kar pomeni nekaj manj kot 10% od skupnega orgelskega fonda. V prispevku so prikazana obstoječa glasbila, opisana njihova zgodovinska pot ter njihove tehnične in umetniške značilnosti. Na koncu so pregledno še našteje vse dejavnosti slovenskih orglarjev, ki so znane na območju škofije.

Dejavnosti slovenskih orglarjev na območju območju Bjelovarsko-križevske škofije

Dejavnost orglarjev z območja Slovenije v škofiji Bjelovar-Križevci lahko sledimo iz podatkov o:

- a) postavljanju orgel slovenskih izdelovalcev,
- b) popravilih orgel, ki so jih izvedli slovenski orglarji,

- c) prihodu 'slovenskih' orglarjev na Hrvaško, kjer so ob ustanovitvi delavnic in dejavnosti postali del hrvaške kulture, njihova dela pa hrvaška kulturna dediščina.

Dejavnostim lahko, poleg navedenih virov, od druge polovice 18. stoletja sledimo tudi na osnovi še ohranjenih glasbil. V to obdobje datirajo najstarejša glasbila slovenskih izdelovalcev na območju škofije. Govorimo o orglah Simona Otoniča iz leta 1779 v župnijski cerkvi v Hraščini, iz istega časa pa je orgelski pozitiv Antona Scholtza v kapeli sv. Julijane v Tremi Pintići, za katerega natančnega časa izdelave še ne poznamo. Zadnje postavljeno glasbilo je delo Josipa Brandla v župnijsko cerkev v Velikem Bisagu leta 1912.

Prva *zapisana* sled o nekem slovenskem orglarju oziroma njegovem delovanju – v tem primeru popravilu – datira v leto 1809. Tega leta je Venčeslav Martl popravil orgle v župnijski cerkvi v Štefanju.¹ Po tem Slovenci redno izvajajo popravila orgel, najjužneje na območju Moslavine (Garešnica). Največ popravil beležimo ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja. Zadnje popravilo na območju škofije pa je delo Franca Jenka, ki je 1934 popravil in nekoliko predelal orgle v župnijski cerkvi v Svetem Ivanu Zelini.

Na območju škofije, kot je razvidno iz rezultatov raziskave, so orgle izdelovali orglarji z mariborskega območja: Simon in Jožef Otonič ter v začetku 20. stoletja Josip Brandl, iz Celja pa je prihajal Anton Scholtz.

Bisag (Veliki)

*Župnijska cerkev
sv. Marije Magdalene*

Nove orgle je izdelal in postavil na pevski kor župnijske cerkve Josip Brandl leta 1912. Blagoslovil jih je dekan Nikola Milčić, prvi pa je nanje igral organist iz Brezničkega Huma, učitelj Milivoj Benković.² Označene so kot opus 102. Sedem registrov imajo razporejenih na en manual in pedal, registrska in igralna trakutra sta pnevmatski. Posebnost so sapnice z žepki (nemško Taschenlade). Križevski orglar Viktor Erhatic j ih je popravil in nekoliko

¹ Župni arhiv (dalje: ŽA) Štefanje, Liber Memorialis Parochiae Stephaniensis: Inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci.

² Župnijski arhiv (odslej: ŽA), Spomenica župije Bisag.

predelal 1920,³ v 40-ih letih 20. stoletja pa Tomislav Šiprak. Leta 1974 je Ladislav Šaban zapisal, da so orgle zapuščene in niso v uporabi.⁴ Jeseni 2019 so začeli s popravilom, ki se je zaključilo v začetku julija 2020. Popravilo je izvedla delavnica Harmonija-M iz Ivanić Grada. Blagoslovil jih je dekan Vlado Bogdan, kolavdiral pa maestro Marko Đurakić.

Splošni podatki:

Izdelovalec: Josef Brandl, op. 102

Leto: 1912

Sapnice: registrski prekati, žepnomembranski ventili

Registrski prenos: pnevmatski

Igralni prenos: pnevmatski

Manual: C - f³ **Pedal:** C - d¹

Dispozicija:

Manual:

1. *Principal* 8'
2. *Gedeckt* 8'
3. *Gamba* 8'
4. *Salicional* 8'
5. *Octave* 4'
6. *Doublette* 2 2/3'

Pedal:

7. *Subbass* 16'

Zveze: man-ped, sup-man, sub-man

Zbiralniki: O, I, MF, F

³ Nadškofijski arhiv Zagreb (Nadbiskupijski arhiv Zagreb), nadbiskupski duhovni stol, predmetni spis (v nadaljevanju: NAZ, NDS), predmetni spis št.. 7771/1920.

⁴ Ministrstvo za kulturo in medije (Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, odslej: MKIMRH) zapisnik popisov, lokaliteta Bisag, 1974.

Slika 1. Bisag, orgle leta 2020. (mđ)

Gornja Petrička

*Kapela sv. Petra,
župnija sv. Katarine, Samarica*

Orgle brez pedala so bile evidentirane ob popisu orgelskega fonda Bjelovarsko-križevske škofije leta 2012. Kot ugotavljamo iz zapisa v notranjosti, so delo Jožefa Otoniča iz Maribora. Izdelane so bile kot opus 27 leta 1800, v času župnika Josipa Đurkovečkega,⁵ prvotno so bile postavljene v župnijski cerkvi sv. Katarine v Samarici, pod katero ta

⁵ Janko Barlé navaja, da je te orgle izdelal duhovnik Josip Đurkovečki, glej: Janko BARLÉ, Župnici graditelji orgulje, *Sveta Cecilija*, letnik VII, Zageb, 1913., str. 52-54. Ta podatek je napačen, kar smo ugotovili ob organološki obdelavi glasbila leta 2012. Potrjeno je, da so orgle delo J. Otoniča, kakor je navedel že L. Šaban. Glej: MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Gornja Petrička, 1972. Glej tudi: Edo ŠKULJ, *Leksikon orgel in orglarjev*, Škocjan pri Turjaku, 2013. str. 173.

kapela spada.⁶ Imajo osem registrov; registrska in igralna traktura sta mehanski. V kapelo sv. Petra v Gornjo Petričko so bile premeščene pred prvo svetovno vojno, leta 1913, ko so bile za župnijsko cerkev v Samarici nabavljene nove orgle Antonina Mölzerja. Ladislav Šaban je ob pregledu leta 1972 zapisal, da so orgle bile v zelo slabem stanju.⁷ Enako stanje smo ugotovili ob pregledu leta 2012 in 2021.

Slika 2. Gornja Petrička, orgle brez pedala leta 2016. (mđ)

⁶ Marko ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, Bjelovar, 2015., str. 93.

⁷ MKIMRH, Zapisnik, Gornja Petrička, 1972. g.

Splošni podatki:**Izdellovalec:** Jožef Otonič, op. 27**Leto:** 1800**Sapnica:** s potegi in tonskimi prekati**Registrski prenos:** mehanski**Igralni prenos:** mehanski**Manual:** C/E - c³**Dispozicija:**⁸**Manual:**

1. *Portun 8' (del piščali odprtih)*
2. *Copula maior 8'*
3. *Principal 4'*
4. *Copula minor 4'*
5. *Octav 2'*
6. *Quint 1 1/3'*
7. *Superoctav 1'*
8. *Quint 2/3'*

Gornja Rijeka*Župnijska cerkev Vnebovzetja**Blažene Device Marije**(Uznesenja Blažene**Djevice Marije na nebo)*

Leta 1908 je nove orgle za župnijsko cerkev v Gornji Rijeki izdelal J. Brandl. Poleg Brandla sta se za naročilo potegovala tudi orglarja Ferdinand Heferer in Sebastijan Dobnik, vendar je župnija na koncu delo zaupala Brandlovi delavnici. Orgle imajo oznako opusa 66. Imajo deset registrov, razporejenih na en manual in pedal; registrska in igralna traktura sta pnevmatski. Leta 1914 jih je popravljaj in očistil njihov izdelovalec J. Brandl, leta 1922 pa V. Erhatic.⁹ Obsežnejše popravilo je 1951 izvedel zagrebški orglar Milan Majdak. Leta 1974 je L. Šaban ob pregledu

⁸ Ob pregledu leta 2012 imena registrov niso bila vidna, zato je predstavljeno poimenovanje osnovano iz pregleda zvočnega gradiva.

⁹ Josip BUTURAC, *Povijest Gornje Rijeke*, Gornja Rijeka, 1979., str. 75.

zapisal, da so orgle zapuščene in niso v uporabi.¹⁰ Leta 1996 je bilo po podatkih gospoda Zvonimirja Martineza orglam vgrajeno električno puhalo in izvedena manjša popravila.

Slika 3. Gornja Rijeka, orgle. (mđ)

Splošni podatki:

Izdelovalec: Jožef Brandl, op. 66

Leto: 1908

Sapnice: z registrskimi prekati in stožci

Registrski prenos: pnevmatski

¹⁰ MKIMRH, zapisnik popisa, Gornja Rijeka, 1974.

Igralni prenos: pnevmatski

Manual: C - f³ Pedal: C - h

Dispozicija:

Manual:

1. *Principal* 8'
2. *Flöte* 8'
3. *Gedeckt* 8'
4. *Gamba* 8'
5. *Salicional* 8'
6. *Octave* 4'
7. *Flöte* 4'
8. *Mixtur* 2 2/3' 3f

Pedal:

9. *Subbass* 16'
10. *Octavbass* 8'

Zveze: man-ped, sup-man

Zbiralniki: MF, F, FF

Hrašćina

Župnijska cerkev
sv. Nikolaja, škofa
(Sv. Nikola biskup)

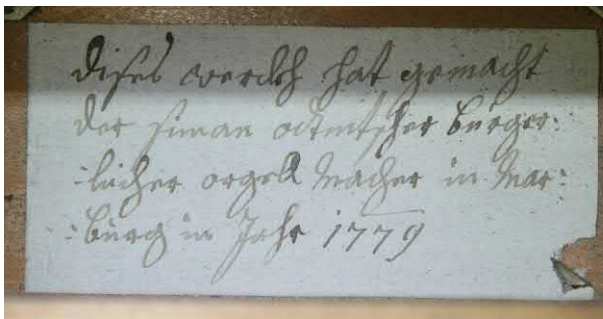
Orgle je izdelal Simon Otonič (Odonitscher) leta 1779.¹¹ Imajo devet registrov, razporejenih na en manual in pedal; registrska in igralna traktura sta mehanski. Tekom 240-letne zgodovine so preživele mnoge predelave, ob katerih so bile spremenjene njihove tehnične in umetniške značilnosti. Ob posegu Antuna Kovačičeka leta 1930 sta bila orglam dodana dva registra (sodeč po zapisu v župnijski Spomenici zato, ker so orgle bile preveč slabe), in sicer 8-čveljska *gamba* v manualu in 16-čveljski *subbass* v pedalu.¹² Nekoliko jih je leta 1953 popravil Marijan Grgec. Ob pregledu leta 1974 je L. Šaban zapisal, da se orgle uporabljajo.¹³ Zaradi kasneje dolgoletne neuporabe so bile v slabem stanju, zato so jih 2016 odpeljali na temeljito

¹¹ Marko ĐURAKIĆ, Orguljski fond na području Hrvatskoga zagorja, *Studia lexicographica*, 2017. str. 125.

¹² ŽA Hrašćina, Župnijska Spomenica.

¹³ MKIMRH, zapisnik popisov, Hrašćina, 1974. g.

restavratorsko-konservatorsko obdelavo v Umetniško delavnico Heferer v Zagreb.¹⁴

Slika 4. Hraščina, zapis S. Otoniča, leta 2016. (mđ)

Splošni podatki:

Izdellovalec: Simon Otonič (Odonitscher)

Leto: 1779

Sapnice: s potegi in tonskimi prekati

Registrski prenos: mehanski

Igralni prenos: mehanski

Manual: C/E - c³ **Pedal:** C/E - a

Dispozicija:

Manual:

1. *Copula maior* 8'
2. *Principal* 4'
3. *Flauta* 4'
4. *Copula minor* 4'
5. *Quinta* 2 2/3'
6. *Octava* 2'
7. *Mixtur* 3f

Pedal:

8. *Principalbass* 8'
9. *Octavbass* 4'

¹⁴ Pred demontažo in začetkom obnove so orgle imele naslednjo dispozicijo: *Principal* 8', *Gamba* 8', *Copula maior* 8', *Flauta* 4', *Quinta* 2 2/3', *Octava* 2', *Superoctav* 1', *Subbass* 16' in *Octavbass* 8'.

Slika 5. Hrašćina, orgle leta 2016. (mđ)

Trema (Pintići)

*Kapela sv. Julijane,
župnija sv. Jurija, Đurđić*

Orgelski pozitiv je okrog 1780 izdelal Anton Scholtz. Prvotno je bil postavljen v župnijski cerkvi v Đurđiću. Ima pet registrov, registrska in igralna traktura sta mehanski. V kapelo v Tremi je bil premeščen leta 1899, ko so bile za župnijsko cerkev v Đurđiću nabavljene nove orgle delavnice Gebrüder Rieger. Pozitiv je bil močno poškodovan leta 1917, ko je nanj padel zvon.¹⁵ Leta 2015 so ga prevzeli v atelje Umjetniške delavnice Heferer v Zagreb, kjer so ga temeljito restavratorsko-konservatorsko obnovili. Delo je bilo zaključeno leta 2019. Pozitiva po obnovi niso vrnili na pevski kor kapele v Tremi, ampak je postavljen v prostore škofijskega urada v Bjelovarju.

¹⁵ M. ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, 2015. str. 237.

Splošni podatki:**Izdellovalec:** Anton Scholtz**Leto:** okrog 1780**Sapnica:** s potegi in tonskimi prekati**Registrski prenos:** mehanski**Igralni prenos:** mehanski – palični**Manual:** C/E - c³**Dispozicija:****Manual:**

1. *Copula maior* 8'
2. *Copula minor* 4'
3. *Principal* 2'
4. *Quinta* 1 1/3'
5. *Octav* 1'

Slika 6. Trema, pozitiv leta 1972. (Nino Vranić)

Slika 7. Trema/Bjelovar, pozitiv leta 2021. (mđ)

Veliko Trojstvo

Župnijska cerkev

Svete Trojice (Presvetog Trojstva)

Nove orgle za župnijsko cerkev v Velikem Trojstvu je izdelal Jožef Otonič leta 1802. Označene so kot opus 38.

Imajo enajst registrov v enem manualu in pedalu, registrska in igralna traktura sta mehanski. Glede na število registrov so to največje ohranjeno glasbilo te delavnice na Hrvaškem, kar orglam daje posebno organološko vrednot. Sebastijan Dobnik jih je popravil leta 1896 in 1903. Ponovno so bile popravljene leta 1930, kar je izvedel Juraj Dobnik.¹⁶ Ob pregledu leta 1972 je L. Šaban zapisal, da so orgle zapuščene in niso v uporabi.¹⁷ Z večjim popravilom so začeli leta 1989, ko so orgle preurejali bratje Prskalo. Februarja 2015 je delavnica Harmonija-M izvedla najnujnejša popravila in tako usposobila glasbilo za igranje ter preprečila nadaljnje propadanje.

Splošni podatki:

Izdelovalec: Josip Otonič, op. 38

Leto: 1802

Sapnice: s potegi in tonskimi prekati

Registrski prenos: mehanski

Igralni prenos: mehanski

Manual: C/E - c³ **Pedal:** C/E - a

Dispozicija:¹⁸

Manual:

1. *Bordun Flauta 8'*
2. *Flauta maior 8'*
3. *Principal 4'*
4. *Flauta minor 4'*
5. *Quint maior 2 2/3'*
6. *Octav 2'*
7. *Quint minor 1 1/3'*
8. *Mixtur 3f*

Pedal:

9. *Subbass 16'*
10. *Flautabass 8'*
11. *Octavbass 4'*

¹⁶ NAZ, NDS predmetni spis br. 5852/1930.

¹⁷ MKIMRH, zapisnik popisa, Veliko Trojstvo, 1972.

¹⁸ Ob pregledu orgel leta 2012 so bili v notranjosti igralnika najdeni napisi registrov, ki niso skladni z nazivi in velikostjo v čevljih. Tu so navedena imena, ki so jih namestili med popravilom leta 2015.

Zveza: man-ped (dodana naknadno)

Slika 8. Veliko Trojstvo, orgle leta 2019. (mđ)

Slika 9. Veliko Trojstvo, podpis izdelovalca, leta 2019. (mđ)

Pregled dejavnosti slovenskih orglarjev v Bjelovarsko-križevski škofiji

Rezultati terenskih in arhivskih raziskav kažejo, da je na območju Bjelovarsko-križevske škofije delovalo najmanj deset orglarjev z območja Slovenije. Od teh desetih so štirje orgle izdelali, in sicer Simon in Jožef Otonič, Anton Scholtz in Josip Brandl. Te orglarje Ladislav Šaban uvršča v celjski (A. Scholtz) in mariborski krog (S. in J. Otonič ter

J. Brandl).¹⁹ Vsaj šest orglarjev je tu izvajalo večja ali manjša popravila. Govorimo o Venčeslavu Martlu, Ivanu (Johannesu) Hallu, Francu Jenku, Josipu Brandlu ter Jožefu in Vincencu Marchisettiju.

Glede na stanje, v katerem so glasbila slovenskih orglarjev po pregledu leta 2021, je troje orgel v redni uporabi (Bisag, Trema in Veliko Trojstvo), ene v delni uporabi (Gornja Rijeka), ene se ne uporabljajo (Gornja Petrička), ene pa so v restavratorsko-konservatorski obdelavi (Hraščina).

Pregled podatkov po abecednem redu orglarjev

Brandl, Josef

1908. Gornja Rijeka, župnijska cerkev, izdelava orgel, I/10

1912. Bisag (Veliki), župnijska cerkev, izdelava orgel, I/7

1914. Gornja Rijeka, župnijska cerkev, popravilo orgel.

Hall, Ivan (Johannes; Maribor)

1907. Čazma, župnijska cerkev, popravilo orgel,²⁰

1914. Garešnica, župnijska cerkev, popravilo orgel.²¹

Jenko, Franc

1934. Sveti Ivan Zelina, župnijska cerkev, popravilo in predelava orgel.²²

Marchisetti, Jožef (Leskovec pri Krškem)

1913. Donji Kraljevec, kapela sv. Benedikta, popravilo pozitivna,²³

1921. i 1936. Čazma, župnijska cerkev, popravilo orgel,²⁴

1921. i 1937. Draganec, župnijska cerkev, popravilo orgel.²⁵

Marchisetti, Vincenc (Leskovec pri Krškem)

1893. Čazma, župnijska cerkev, popravilo orgel.²⁶

Martl, Venčeslav

1809. Štefanje, župnijska cerkev, popravilo orgel.²⁷

¹⁹ Ladislav ŠABAN, »Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj«, *Muzikološki zbornik*. Ljubljana, 1979., str. 25–33.

²⁰ NAZ, NDS predmetni spis br. 2919/1907.

²¹ ŽA Garešnica, Knjiga crkvenih računa župne crkve - Garešnica i kapele sv. Marije Magdalene u kapelici.

²² Emin ARMANO, *Orgulje hrvatskih graditelja tragom Ladislava Šabana*, Zagreb, 2006., str. 172.

²³ M. ĐURAKIĆ: Orgulje, str. 279.

²⁴ M. ĐURAKIĆ: Orgulje, str. 63.

²⁵ ŽA Donji Draganec, Liber memorabilium Parochiae Draganecensis anno 1833. inchoatus.

²⁶ M. ĐURAKIĆ: Orgulje, str. 63.

Otonič, Simon

1779. *Hrašćina, župnijska cerkev, izdelava orgel, I/9.*

Otonič, Josip

1800. *Samarica, župnijska cerkev, izdelava orgel bez pedala; danes Gornja Petrička, kapela, I/8,*

1802. *Veliko Trojstvo, župnijska cerkev, izdelava orgel, I/11.*

Scholtz, Anton

okrog 1780. Đudić, gradnja pozitiviva; danes Trema Pintići, I/5.

Viri**Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (MKIMRH):**

Zapiski/Zapisnici popisov 1972 – 1975.

Lokacije: Bisag (Veliki), Gornja Rijeka, Gornja Petrička, Hrašćina, Trema (Pintići), Veliko Trojstvo.

Nadškofijski / Nadbiskupijski arhiv Zagreb (NAZ), predmetni spisi Nadbiskupskog duhovnog stola (NDS):

NAZ, NDS predmetni spis št. 2919/1907.

NAZ, NDS predmetni spis št. 7771/1920.

NAZ, NDS predmetni spis št. 5852/1930.

Župnijski arhivi (ŽA):

ŽA Donji Draganec, Liber memorabilium Parochiae Draganecensis anno 1833. inchoatus.

ŽA Garešnica, Knjiga cerkvenih računov župnijske cerkve Garešnica in kapele sv. Marije Magdalene v kapelici.

ŽA Hrašćina, župnijska Spomenica.

ŽA Štefanje, Liber Memorialis Parochiae Stephaniensis: Inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci.

Literatura

Emin ARMANO, *Orgulje hrvatskih graditelja tragom Ladislava Šabana*, Zagreb, 2006.

Janko BARLÉ, Župnici graditelji orgulje, *Sveta Cecilija*, god. VII, Zageb, 1913., str. 52-54.

Josip BUTURAC, *Povijest Gornje Rijeke*, Gornja Rijeka, 1979.

Marko ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, Bjelovar, 2015.

Marko ĐURAKIĆ, Orguljski fond na području Hrvatskoga zagorja, *Studia lexicographica*, 2017., str. 119-144.

Ladislav ŠABAN, »Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj«, *Muzikološki zbornik*. Ljubljana, 1979., str. 25-33.

Edo ŠKULJ, *Leksikon orgel in orglarjev*, Škocjan pri Turjaku, 2013. (prevod jd)

²⁷ ŽA Štefanje, Liber Memorialis Parochiae Stephaniensis: Inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci.

Djelatnost slovenskih orguljara na području Bjelovarsko-križevačke biskupije

Marko Đurakić

Uvod

Bjelovarsko-križevačka biskupija jedna je od najmlađih biskupija na području Republike Hrvatske, osnovana 2009. godine odcijepljenjem od Zagrebačke nadbiskupije. Nalazi se na području sjeverozapadne Hrvatske, a sastoji se od 7 dekanata koji su razdijeljeni u 58 župa. Pregledom orguljskog fonda 2012. godine utvrđeno je kako postoji 61 instrument sagrađen u razdoblju od 1717. do 1940. godine. Od tih instrumenata najmanje njih 6 djela su slovenskih majstora, što čini nešto manje od 10% ukupnog orguljskog fonda. U tekstu su opisani postojeći instrumenti, naveden je njihov povjesni put te opisane njihove tehničke i umjetničke karakteristike. Osim toga, na samome kraju navedene su i sve poznate djelatnosti svih orguljara čije je djelovanje zabilježeno na području Biskupije.

Djelatnost slovenskih orguljara na području Bjelovarsko-križevačke biskupije

Djelatnost orguljara s područja Slovenije na području teritorija Bjelovarsko-križevačke biskupije možemo pratiti zahvaljujući podacima o:

- a) postavljanju orgulja slovenskih graditelja
- b) popravku orgulja koje su izveli slovenski orguljari
- c) dolasku „slovenskih“ orguljara u Hrvatsku gdje su otvaranjem gradionica i djelatnošću postali dijelom hrvatske kulture a njihova djela i hrvatska kulturna baština

Djelatnost možemo pratiti zahvaljujući izvorima, ali i postojećim instrumenata, od druge polovice 18. stoljeća. Iz tog razdoblja datiraju i najstariji danas postojeći instrumenti slovenskih graditelja na području Bjelovarsko-križevačke biskupije. Riječ je o orguljama Simona Otoniča iz 1779. godine u župnoj crkvi u Hrašćini, a iz tog vremena datira i orguljski pozitiv Antona Scholtza u kapeli Sv. Julijane u Tremi Pintići, no točna godina njegove gradnje za sada nam nije poznata. Posljednji pak sagrađeni instrument djelo je Josefa Brandla, sgrađen za župnu crkvu u Velikom Bisagu 1912. godine.

Prvi pak pisani trag o nekom slovenskom orguljaru tj. njegovom djelovanju, u ovom slučaju popravku orgulja, datira iz 1809. godine. Te je godine Vjenceslav Martl popravio orgulje u župnoj crkvi u Štefanju.²⁸ Nakon toga, Slovenci redovito vrše popravke orgulja, a najjužnije čak u područje Moslavine (Garešnica). Veće djelovanje bilježimo krajem 19., te početkom 20. stoljeća. Posljednji popravak orgulja na području Biskupije, djelo je Franca Jenka, koji je 1934. godine popravio te ponešto pregradio orgulje u župnoj crkvi u Svetom Ivanu Zelini.

Na području Biskupije, kako zaključujemo iz rezultata istraživanja, orgulje su gradili orguljari s područja Maribora Simon i Josip Otonič, a kasnije početkom 20. stoljeća Josef Brandl te Anton Scholtz iz Celja.

Bisag (Veliki)

Župna crkva

Sv. Marije Magdalene

(Slika 1)

Nove orgulje sagradio je i na pjevalište župne crkve postavio Josef Brandl 1912. godine. Blagoslovio ih je dekan Nikola Milčić, a prvi je na njima svirao orguljaš iz

²⁸ Župni arhiv (dalje: ŽA) Štefanje, Liber Memorialis Parochiae Stephaniensis: Inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci.

Brezničkog Huma učitelj Milivoj Benković.²⁹ Nose oznaku opusa 102. Imaju sedam registara raspoređenih na jedan manual i pedal, a registarska i svirna traktura su pneumatske. Posebnost čini taschenlade sistem. Viktor Erhatic, križevački orguljar, popravio ih je te ponešto pregradio 1920.,³⁰ a tijekom 1940-ih godina Tomislav Šiprak. Godine 1974. Ladislav Šaban zabilježio je kako su orgulje tada bile zapuštene i izvan uporabe.³¹ Tijekom jeseni 2019. započet je popravak koji je dovršen početkom srpnja 2020. godine. Popravak je izvela radionica Harmonija-M iz Ivanić Grada. Blagoslovio ih je dekan Vlado Bogdan, a kolaudirao mo. Marko Đurakić.

Opći podaci:

Graditelj: Josef Brandl, op. 102.

Godina: 1912.

Zračnice: s registarskim kancelama, taschenlade

Registarski prijenos: pneumatski

Svirni prijenos: pneumatski

Manual: C - f³ **Pedal:** C - d¹

Dispozicija:

Manual:

1. *Principal 8'*
2. *Gedeckt 8'*
3. *Gamba 8'*
4. *Salicional 8'*
5. *Octave 4'*
6. *Doublette 2 2/3'*

Pedal:

7. *Subbass 16'*

Spojevi: man-ped, sup-man, sub-man

²⁹ Župni arhiv (dalje: ŽA), Spomenica župe Bisag.

³⁰ Nadbiskupijski arhiv Zagreb, nadbiskupski duhovni stol, predmetni spis (dalje: NAZ, NDS), predmetni spis br. 7771/1920.

³¹ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, (dalje: MKIMRH) zapisnik popisa, lokalitet Bisag, 1974. g.

Gornja Petrička

Kapela Sv. Petra,

Župa Sv. Katarine, Samarica

(Slika 2)

Orgulje bez pedala, koje su evidentirane tijekom pregleda orguljskog fonda Bjelovarsko-križevačke biskupije 2012. godine, kako saznajemo iz zapisa u njihovoj unutrašnjosti djelo su Josipa Otoniča iz Maribora. Sagrađene su kao opus 27, 1800. godine, za vrijeme župnika Josipa Đurkovečkog,³² a prvotno su bile smještene u župnoj crkvi Sv. Katarine u Samarici (pod čiju upravu ova kapela spada).³³ Imaju osam registara, a registarska i svirna traktura su mehaničke. U kapelu Sv. Petra u Gornju Petričku premještene su netom prije I. svjetskog rata, točnije 1913. godine, kada su za župnu crkvu u Samarici nabavljene nove orgulje od Antonina Mölzera. L. Šaban je tijekom pregleda 1972. godine zabilježio kako su orgulje tada bile u dosta lošem stanju.³⁴ Isto stanje zatečeno je i tijekom pregleda 2012. i 2021. godine.

Opći podaci:

Graditelj: Josip Otonič, op. 27

Godina: 1800.

Zračnica: s tonskim kancelama, s kliznicama

Registarski prijenos: mehanički

Svirni prijenos: mehanički

Manual: C/E - c³

³² Janko Barlé navodi kako je ove orgulje sagradio svećenik Josip Đurkovečki, vidi u: Janko BARLÉ, Župnici graditelji orgulje, *Sveta Cecilija*, god. VII, Zageb, 1913., str. 52-54. Taj podatak nije točan, što je utvrđeno tijekom orguljarsko-organološke obrade instrumenta 2012. godine. Također je potvrđeno kako su orgulje bez pedala djelo J. Otoniča, kako to navodi i L. Šaban, vidi u: MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Gornja Petrička, 1972. g. te Edo Škulj: Edo ŠKULJ, *Leksikon orgel in orglarjev*, Škocjan pri Turjaku, 2013. str. 173.

³³ Marko ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, Bjelovar, 2015., str. 93.

³⁴ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Gornja Petrička, 1972. g.

Dispozicija:³⁵

Manual:

1. *Portun 8' (nekoliko otv. svirala)*
2. *Copula maior 8'*
3. *Principal 4'*
4. *Copula minor 4'*
5. *Octav 2'*
6. *Quint 1 1/3'*
7. *Superoctav 1'*
8. *Quint 2/3'*

Gornja Rijeka

Župna crkva Uznesenja

Blažene Djevice Marije na nebo

(Slika 3)

Godine 1908. nove je orgulje za župnu crkvu u Gornjoj Rijeci sagradio J. Brandl. Osim Brandla, za gradnju novih tada su se natjecali i orguljari Ferdinand Heferer i Sebastijan Dobnik, no Župa je na kraju posao gradnje ipak odlučila povjeriti Brandlovoj gradionici. Orgulje nose oznaku opusa 66. Imaju deset registara raspoređenih na jedan manual i pedal, a registarska i svirna traktura su pneumatske. Godine 1914. popravljao ih je i čistio njihov graditelj J. Brandl, a 1922. V. Erhatic.³⁶ Veći popravak izveo je 1951. godine zagrebački orguljar Milan Majdak. Tijekom pregleda 1974. godine, L. Šaban je zabilježio kako su orgulje tada bile zapuštene i izvan uporabe.³⁷ Godine 1996., prema usmenom iskazu vlč. Zvonimira Martineza, orguljama je ugrađeno električno puhalo te su izvedeni manji popravci.

³⁵ Tijekom pregleda 2012. godine nije zatečeno nazivlje registara, stoga je doneseno nazivlje načinjeno na temelju pregleda foničkog materijala.

³⁶ Josip BUTURAC, *Povijest Gornje Rijeke*, Gornja Rijeka, 1979., str. 75.

³⁷ MKIMRH, zapisnik popisa, lokalitet Gornja Rijeka, 1974. g.

Opći podaci:**Graditelj:** Josef Brandl op. 66**Godina:** 1908.**Zračnice:** s registarskim kancelama, s čunjićima**Registarski prijenos:** pneumatski**Svirni prijenos:** pneumatski**Manual:** C - f³ **Pedal:** C - h**Dispozicija:****Manual:**

1. *Principal* 8'
2. *Flöte* 8'
3. *Gedeckt* 8'
4. *Gamba* 8'
5. *Salicional* 8'
6. *Octave* 4'
7. *Flöte* 4'
8. *Mixtur* 2 ²/₃' 3f

Pedal:

9. *Subbass* 16'
10. *Octavbass* 8'

Spojevi: man-ped, sup-man**Kolektivi:** MF, F, FF**Hrašćina***Župna crkva Sv. Nikole biskupa**(Slike 4 i 5)*

Orgulje je sagradio Simon Otonič (Odonitscher) 1779. godine.³⁸ Imaju devet registara raspoređenih na jedan manual i pedal, a registarska i svirna traktura su mehaničke. Tijekom 240-godišnje povijesti preživjele su mnoge pregradnje, čime su bile narušene njihove tehničke i umjetničke karakteristike. Zahvatom Antuna Kovačičeka

³⁸ Marko ĐURAKIĆ, Orguljski fond na području Hrvatskoga zagorja, *Studia lexicographica*, 2017. str. 125

1930. godine, orguljama su dodana dva nova registra (jer su orgulje navodne bile preslabe kako kaže zapis u Spomenici župe) i to 8-stopna *gamba* u manualu i 16-stopni *subbass* u pedalu.³⁹ Ponešto ih je 1953. Godine popravio Marijan Grgec. Tijekom pregleda 1974. godine, L. Šaban je zabilježio kako su orgulje u uporabi.⁴⁰ Nakon što su dugi niz godine bile u slabom stanju i praktički izvan uporabe, demontirane su 2016. godine i prevezene u Zagreb u Umjetničku radionicu Heferer na temeljitu restauratorsko-konzervatorsku obradu.⁴¹

Opći podaci:

Graditelj: Simon (Odonitscher) Otonič

Godina: 1779.

Zračnice: s tonskim kancelama, s kliznicama

Registarski prijenos: mehanički

Svirni prijenos: mehanički

Manual: C/E - c³ **Pedal:** C/E - a

Dispozicija:

Manual:

1. *Copula maior* 8'
2. *Principal* 4'
3. *Flauta* 4'
4. *Copula minor* 4'
5. *Quinta* 2 ²/₃'
6. *Octava* 2'
7. *Mixtur* 3f

Pedal:

8. *Principalbass* 8'
9. *Octavbass* 4'

³⁹ ŽA Hrašćina, Spomenica župe.

⁴⁰ MKIMRH, zapisnik popisa, lokalitet Hrašćina, 1974. g.

⁴¹ Prije demontaže i početka obnove orgulje su imale sljedeću registarsku dispoziciju: *Principal* 8', *Gamba* 8', *Copula maior* 8', *Flauta* 4', *Quinta* 2 ²/₃', *Octava* 2', *Superoctav* 1', *Subbass* 16' i *Octavbass* 8'.

Trema (Pintići)

Kapela Sv. Julijane, Župa Sv. Jurja, Đurđić

(Slike 6 i 7)

Orguljski pozitiv sagrađio je oko 1780. godine Anton Scholtz. Izvorno je bio sagrađen i smješten u župnoj crkvi u Đurđiću. Ima pet registara, a registarska i svirna traktura su mehaničke. U kapelu u Tremi je premješten 1899. godine kada su za župnu crkvu u Đurđiću nabavljene nove orgulje od gradionice Gebrüder Rieger. Pozitiv je uvelike stradao 1917. godine kad je na njega palo zvono.⁴² Godine 2015. pozitiv je demontiran i prevezen u atelier Umjetničke radionice Heferer u Zagreb na temeljitu restauratorsko-konzervatorsku obnovu. Restauracija je završena 2019. godine. Pozitiv nakon obnove nije vraćen na pjevalište kapele u Tremi, već je smješten u prostor Ordinarijata Bjelovarsko-križevačke biskupije u Bjelovaru.

Opći podaci:

Graditelj: Anton Scholtz

Godina: oko 1780.

Zračnica: s tonskim kancelama, s kliznicama

Registarski prijenos: mehanički

Svirni prijenos: mehanički s probodnicama

Manual: C/E - c³

Dispozicija:

Manual:

1. *Copula maior* 8'
2. *Copula minor* 4'
3. *Principal* 2'
4. *Quinta* 1 1/3'
5. *Octav* 1'

⁴² M. ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, 2015. str. 237.

Veliko Trojstvo

Župna crkva Presvetog Trojstva

(Slike 8 i 9)

Nove orgulje za župnu crkvu u Velikom Trojstvu sagradio je Josip Otonič 1802. godine. Nose oznaku opusa 38. Imaju jedanaest registara raspoređenih na jedan manual i pedal, a registarska i svirna traktura su mehaničke. S obzirom na broj registara, riječ je o najvećem sačuvanom instrumentu ovog graditelja na području Hrvatske što im daje određenu organološku vrijednost. Sebastijan Dobnik popravljao ih je 1896. te 1903. godine. Ponovno su popravljane 1930. godine, a tada ih je popravio Juraj Dobnik.⁴³ Tijekom pregleda 1972. godine, L. Šaban je zabilježio kako su orgulje zapuštene i izvan uporabe.⁴⁴ Većem popravku pristupilo se 1989. godine, a orgulje su tada uređivali braća Prskalo. Tijekom veljače 2015. godine, radionica Harmonija-M izvela je najnužnije popravke, dovela instrument u svirno stanje te tako na neko vrijeme spriječila propadanje ovih orgulja.

Opći podaci:

Graditelj: Josip Otonič, op. 38

Godina: 1802.

Zračnice: s tonskim kancelama, s kliznicama

Registarski prijenos: mehanički

Svirni prijenos: mehanički

Manual: C/E - c³ **Pedal:** C/E - a

Dispozicija:⁴⁵

Manual:

1. *Bordun Flauta 8'*
2. *Flauta maior 8'*

⁴³ NAZ, NDS predmetni spis br. 5852/1930.

⁴⁴ MKIMRH, zapisnik popisa, lokalitet Veliko Trojstvo, 1972.

⁴⁵ Tijekom pregleda orgulja 2012. godine, pronađeno je nazivlje registara u unutrašnjosti sviraonika no ono ne odgovara visini stopa i nazivu. Ovdje je doneseno nazivlje koje je upotrebjeno i stavljeno tijekom popravka orgulja 2015. godine.

3. *Principal 4'*
4. *Flauta minor 4'*
5. *Quint maior 2 2/3'*
6. *Octav 2'*
7. *Quint minor 1 1/3'*
8. *Mixtur 3f*

Pedal:

9. *Subbass 16'*
10. *Flautabass 8'*
11. *Octavbass 4'*

Spojevi: man-ped (dodan naknadno)

Popis djelatnosti slovenskih orguljara na području Bjelovarsko-križevačke biskupije

Rezultati terenskih i arhivskih istraživanja upućuju kako je na geografskom području Bjelovarsko-križevačke biskupije djelovalo najmanje deset orguljara s područja Slovenije. Od njih deset, četiri su orgulje gradili. Riječ je o Simonu i Josipu Otoniču, Antonu Scholtzu te Josefu Brandlu. Riječ orguljarima Celjskog (A. Scholtz) i Mariborskog kruga (S. i J. Otonič te J. Brandl), kako navodi L. Šaban.⁴⁶ Najmanje njih šest vršilo je manje ili veće popravke. Riječ je o Vjenceslavu Martlu, Ivanu (Johannesu) Hallu, Francu Jenku, Josefu Brandlu te Josefu i Vincencu Marchisettiju.

S obzirom na stanje u kojem se instrumenti slovenskih orguljara nalaze, prema reviziji iz 2021. godine, tri su u redovitoj uporabi (Bisag, Trema i Veliko Trojstvo), jedan je djelomično u uporabi (Gornja Rijeka), jedan je izvan uporabe (Gornja Petrička), a jedan se nalazi na restaurstosko-konzervatorskoj obradi (Hrašćina).

U nastavku su navedeni kronološki podaci o djelovanju orguljara abecednim redom.

Brandl, Josef

1908. Gornja Rijeka, župna crkva, gradnja orgulja, I/10

⁴⁶ Ladislav ŠABAN, »Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj«, *Muzikološki zbornik*. Ljubljana, 1979., str. 25–33.

1912. *Bisag (Veliki), župna crkva, gradnja orgulja, I/7*

1914. *Gornja Rijeka, župna crkva, popravak orgulja*

Hall, Ivan (Johannes)

1907. *Čazma, župna crkva, popravak orgulja*⁴⁷

1914. *Garešnica, župna crkva, popravak orgulja*⁴⁸

Jenko, Franc

1934. *Sveti Ivan Zelina, župna crkva, popravak i pregadnja orgulja*⁴⁹

Marchisetti, Josip

1913. *Donji Kraljevec, kapela Sv. Benedikta, popravak pozitiva*⁵⁰

1921. i 1936. *Čazma, župna crkva, popravak orgulja*⁵¹

1921. i 1937. *Draganec, župna crkva, popravak orgulja*⁵²

Marchisetti, Vincenz

1893. *Čazma, župna crkva, popravak orgulja*,⁵³

Martl, Vjenceslav

1809. *Štefanje, župna crkva, popravak orgulja*⁵⁴

Otonič, Simon

1779. *Hrašćina, župna crkva, gradnja orgulja, I/9*

Otonič, Josip

1800. *Samarica, župna crkva, gradnja orgulja bez pedala/danas Gornja Petrička, kapela, I/8*

1802. *Veliko Trojstvo, župna crkva, gradnja orgulja, I/11*

Scholtz, Anton

oko 1780. Đudić, gradnja pozitiva / danas Trema Pintići; I/5

⁴⁷ NAZ, NDS predmetni spis br. 2919/1907.

⁴⁸ ŽA Garešnica, Knjiga crkvenih računa župne crkve - Garešnica i kapele sv. Marije Magdalene u kapelici.

⁴⁹ Emin ARMANO, *Orgulje hrvatskih graditelja tragom Ladislava Šabana*, Zagreb, 2006., str. 172.

⁵⁰ M. ĐURAKIĆ: *Orgulje*, str. 279.

⁵¹ M. ĐURAKIĆ: *Orgulje*, str. 63.

⁵² ŽA Donji Draganec, *Liber memorabilium Parochiae Draganecensis anno 1833. inchoatus.*

⁵³ M. ĐURAKIĆ: *Orgulje*, str. 63.

⁵⁴ ŽA Štefanje, *Liber Memorialis Parochiae Stephaniensis: Inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci.*

Izvori

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (MKIMRH):

- Zapisnici popisa 1972. – 1975.

Lokaliteti: Bisag (Veliki), Gornja Rijeka, Gornja Petrička,
Hrašćina, Trema (Pintići), Veliko Trojstvo.

Nadbiskupijski arhiv Zagreb (NAZ), predmetni spisi Nadbiskupskog duhovnog stola (NDS):

NAZ, NDS predmetni spis br. 2919/1907.

NAZ, NDS predmetni spis br. 7771/1920.

NAZ, NDS predmetni spis br. 5852/1930.

Župni arhivi (ŽA):

ŽA Donji Draganec, Liber memorabilium Parochiae Draganecensis anno 1833. inchoatus.

ŽA Garešnica, Knjiga crkvenih računa župne crkve Garešnica i kapele sv. Marije Magdalene u kapelici.

ŽA Hrašćina, Spomenica župe.

ŽA Štefanje, Liber Memorialis Parochiae Stephaniensis: Inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci.

Literatura

Emin ARMANO, *Orgulje hrvatskih graditelja tragom Ladislava Šabana*, Zagreb, 2006.

Janko BARLÉ, Župnici graditelji orgulje, *Sveta Cecilija*, god. VII, Zageb, 1913., str. 52-54.

Josip BUTURAC, *Povijest Gornje Rijeke*, Gornja Rijeka, 1979.

Marko ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, Bjelovar, 2015.

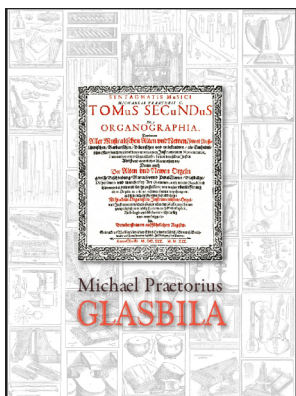
Marko ĐURAKIĆ, Orguljski fond na području Hrvatskoga zagorja, *Studia lexicographica*, 2017., str. 119-144.

Ladislav ŠABAN, »Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj«, *Muzikološki zbornik*. Ljubljana, 1979., str. 25-33.

Edo ŠKULJ, *Leksikon orgel in orglarjev*, Škocjan pri Turjaku, 2013.

SYNTAGMA MUSICUM

Druga knjiga

O intonaciji in uporabi

vseh glasbil, novih in starih,
domačih, umetniških, prikupnih in znanih.

Opis

starih in novih orgel,

klaviature, mehovja, dispozicije in uglaševanja.

...

**Ne bo koristna in potrebna samo organistom,
instrumentalistom**

ter izdelovalcem orgel in glasbil hkrati s tistimi,

ki so se zaprisegli muzam,

ampak bo tudi filozofom, filologom in

zgodovinarjem

v prijetno in spodbudno branje.

Natisnili v Kristusovem letu

M. DC. XIX.

Prevedel in spremno besedo napisal

dr. Edo Škulj

v letu Gospodovem MM. XIX.

Izide novembra 2021

260 strani 51,99 €

ECCCE ORGAN VM!